

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ В. К. МАМУТОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»**

НІКОЛЕНКО Михайло Олександрович

УДК 347.72

**ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
КОРПОРАТИВНИХ ДОГОВОРІВ**

Спеціальність 12.00.04 – господарське право;
господарсько-процесуальне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертація є кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису.

Робота виконана у Науково-дослідному інституті правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України (м. Харків).

Науковий керівник – доктор юридичних наук, доцент
Атаманова Юлія Євгенівна,
Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України,
керівник наукового Центру правового забезпечення
розвитку науки і технологій (м. Київ).

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Беляневич Олена Анатоліївна,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса МОН України, професор
кафедри цивільного права і процесу (м. Вінниця);

кандидат юридичних наук, доцент
Жуков Ігор Миколайович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого МОН України,
доцент кафедри права Європейського Союзу (м. Харків).

Захист відбудеться **«13» травня 2021 року о 14⁰⁰ годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.170.02 у Державній установі «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України» за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, буд. 60.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, буд. 60, к. 202.

Автореферат розісланий **«13» квітня 2021 року**.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. О. Герасименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Інтенсивний розвиток корпоративного сектору економіки, збільшення кількості господарських товариств як основних організаційно-правових форм господарської діяльності, невідповідність фактичного розвитку корпоративних відносин корпоративному законодавству, яке протягом тривалого часу не забезпечувало потреб у нормативному регулюванні корпоративного управління, зумовили необхідність імплементації у вітчизняне правове поле інституту корпоративних договорів як засобу додаткового диспозитивного регулювання корпоративних відносин, пов'язаних із реалізацією корпоративних прав учасників товариства.

Проблема інституціоналізації корпоративного договору у вітчизняному корпоративному праві назріла давно, але актуалізація господарсько-правових досліджень у цій сфері пов'язана з прийняттям Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» № 1984-VIII від 23.03.2017 та згодом «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» № 2275-VIII від 06.02.2018. Отримавши нормативно-правове підґрунтя свого існування, інститут корпоративних договорів став одним із основних напрямів корпоративної реформи 2017–2018 років та звернув на себе увагу правозастосувачів та науковців, піднявши на новий змістовий рівень корпоративні правові дослідження, які, власне, завжди посідали одне з ключових місць у науці господарського права.

Потреба в правовому оформленні інституту корпоративного договору в Україні була надактуальною, оскільки в ході застосування корпоративного законодавства стало очевидним, що статут товариства не здатний урегулювати низку питань, що стосуються особливостей реалізації корпоративних прав учасників товариства, адже може містити лише загальні положення організації діяльності товариства, й передбачити в ньому окремі деталі, що впливають із прав учасників (акціонерів), чи труднощі, з якими вони можуть зустрітися в ході їх реалізації, – неможливо. У свою чергу, корпоративний договір розширює можливості врегулювання окремих питань, що стосуються управління товариством та його діяльності, а також здатний збалансувати інтереси учасників корпоративних відносин, які неможливо повною мірою забезпечити нормами корпоративного законодавства та положеннями статуту товариства.

Проблеми визначення господарсько-правової природи корпоративних договорів, їх предмета й змісту, суб'єктного складу сторін та системи інтересів, що прямо чи опосередковано впливають на зміст досліджуваного договору, потребують глибокого наукового вивчення теоретичних та нормативних положень із зазначеної проблематики, аналізу та узагальнення світового досвіду функціонування інституту корпоративних договорів, особливо в умовах багаторічної цивільно-господарської наукової дискусії про місце корпоративного права в системі права України.

Науково-теоретичним підґрунтям дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі господарського та цивільного права, зокрема: О. А. Белянєвич, В. І. Борисової, В. Г. Бородкіна, М. С. Варюшина, В. А. Васильєвої, О. М. Вінник, М. К. Галянтича, Т. В. Грибкової, Ю. М. Жорнокуя,

О. Р. Кібенко, В. С. Мілаш, К. О. Осипенка, М. М. Сигидин, Л. В. Сіщук, І. В. Спасибо-Фатєєвої, С. П. Стюпкіна, В. І. Цікала та ін. Слід відзначити вагомий внесок у розроблення правової проблеми корпоративних договорів в Україні М. М. Сигидин, яка в межах дисертаційної роботи здійснила комплексний цивілістично-правовий аналіз корпоративних договорів, заклавши основу подальших правових досліджень із окресленого питання, але специфіка господарсько-правового наукового інструментарію дає змогу поглибити отримані наукові знання та оновити їх з урахуванням законодавчих підходів до правового регулювання корпоративних договорів.

Зазначене вище обумовлює актуальність обраної теми дисертаційної роботи, пояснює її структуру та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана відповідно до фундаментальної науково-дослідної програми «Дослідження проблем правового забезпечення інвестування інноваційної діяльності» (ДР № 0111U003962), в якій дисертант брав участь як співвиконавець і досліджував господарсько-правове регулювання корпоративних договорів, що дало змогу обґрунтувати теоретичні положення та розробити пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є обґрунтування господарсько-правової природи корпоративних договорів як правового засобу регулювання корпоративних відносин; оновлення теоретико-правових положень та розроблення пропозицій щодо їх правового регулювання.

Для реалізації зазначеної мети поставлено та вирішено такі *завдання*:

висвітлити вітчизняну історію розвитку та провідний світовий досвід застосування корпоративних договорів, визначити перспективні напрями його імплементації у вітчизняну правову систему;

проаналізувати сукупність інтересів сторін досліджуваного договору, розкрити особливості їх збалансування в корпоративному договорі;

удосконалити поняття корпоративного договору;

висвітлити ознаки корпоративного договору як господарського договору;

уточнити та деталізувати предмет корпоративного договору;

розкрити особливості суб'єктного складу сторін корпоративного договору;

дослідити особливості укладення, виконання, зміни та припинення корпоративного договору;

розробити пропозиції щодо законодавчого вдосконалення правового регулювання корпоративних договорів в Україні.

Об'єктом дослідження є господарсько-правові відносини, що виникають у зв'язку з укладенням, виконанням та припиненням корпоративних договорів в Україні.

Предмет дослідження – господарсько-правове регулювання корпоративних договорів як засобу збалансування інтересів учасників господарського товариства.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дисертації зумовлене метою та поставленими завданнями, а також специфікою об'єкта й предмета дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи

наукового пізнання, зокрема, діалектичний, історико-правовий, герменевтичний, метод правового моделювання, порівняльно-правовий, системно-структурний, структурно-функціональний та формально-логічний. Так, *діалектичний метод* дав можливість розглянути предмет дослідження в різних аспектах у їх єдності та суперечності. *Історико-правовий метод* застосовувався для дослідження політико-економічних та правових, історичних передумов розвитку інституту корпоративного договору в Україні та світі (підрозділи 1.1, 1.2). *Герменевтичний метод* використовувався в ході тлумачення вітчизняного й зарубіжного законодавства в аспекті уточнення підходів до правового вирішення питань, пов'язаних із регулюванням корпоративних договорів. Застосування *системно-структурного* і *структурно-функціонального методів* сприяло розкриттю різноманіття правових та економічних інтересів, що зумовлюють необхідність укладення досліджуваного договору між учасниками товариства та визначають особливості його умов. Завдяки *системно-структурному методу* було визначено місце корпоративного договору в правовій системі (підрозділи 2.1, 2.2). *Метод правового моделювання* використано при формулюванні пропозицій для вдосконалення положень чинного законодавства України щодо поняття корпоративного договору, його предмета й суб'єктного складу (підрозділи 2.2, 3.2). Завдяки *порівняльно-правовому методу* були визначені світові правові моделі договірної регулювання корпоративних відносин між учасниками товариств, розглянуто зарубіжний досвід укладення корпоративних договорів та правового регулювання діяльності їх окремих суб'єктів, а також розмежовано особливості регулювання різних видів корпоративних договорів в Україні (підрозділи 1.2, 2.2, 3.2). За допомогою *формально-логічного методу* було проаналізовано визначення понять «корпоративний договір», «предмет корпоративного договору» та ін., а також наявні теоретико-правові позиції щодо правової характеристики зазначених понять (підрозділи 2.2, 3.1). Загалом формально-логічні прийоми (аналіз і синтез, індукція і дедукція, порівняння, узагальнення) допомогли спрогнозувати перспективи розвитку інституту корпоративних договорів у майбутньому.

Теоретичну основу проведеного дослідження склали, крім вищезазначених, роботи: В. К. Андрєєва, Р. І. Ахмадулліна, З. А. Березій, І. В. Венедіктової, О. М. Власової, Г. О. Вронської, М. О. Гребенюк, Д. В. Гурова, Н. В. Гоцької, В. В. Долинської, В. І. Жабського, О. В. Зубової, Я. В. Карнакова, Н. С. Каржавіної, О. С. Кокоріна, Д. В. Ломакіна, І. В. Лукач, О. І. Масляєвої та ін.

Емпіричну основу дослідження становлять нормативно-правові акти України та інших країн, розпорядчі акти відповідних органів державної влади і судова практика.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є комплексним дослідженням інституту корпоративних договорів, яке містить теоретико-практичні пропозиції, спрямовані на подальше його вдосконалення з метою забезпечення збалансування різних інтересів учасників господарських товариств.

У результаті проведеного дослідження сформульовано й обґрунтовано низку нових наукових положень, що виносяться на захист.

Уперше:

доведено господарсько-правову природу корпоративних договорів як організаційних договорів з факультативним майновим компонентом, що базується на: (а) аналізі їх особливого суб'єктного складу (сторони є учасниками відносин у сфері господарювання); (б) їх спрямованості на забезпечення не лише індивідуальних інтересів сторін такого договору, але й господарської діяльності товариства в цілому; (в) поєднанні в ньому організаційних та майнових елементів, що впливають із відповідних компонентів корпоративних прав його сторін; (г) обмеженні договірної свободи положеннями статуту задля захисту загальногосподарських інтересів;

доведено, що предмет корпоративного договору характеризується поєднанням у ньому обов'язкового організаційного та факультативного майнового компонентів. Обов'язковою ознакою предмету корпоративного договору є організаційний характер дій, які опосередковує корпоративний договір, відносно прав та обов'язків учасників товариства. Майновий характер корпоративного договору може бути виражений у зв'язку з реалізацією певних майнових корпоративних прав, носить факультативний характер і не пов'язаний з безпосереднім відчуженням корпоративних прав корпоративним договором;

обґрунтовано конвергентну модель корпоративних договорів на основі поєднання в ній ознак первісної (англосаксонської) та похідної (континентальної); зазначена модель характеризується: (а) незрілістю інституту корпоративних договорів та практики їх застосування; (б) тим, що основним класифікаційним критерієм корпоративних договорів є організаційно-правова форма товариств, у яких вони укладаються, а не загальноприйнята класифікація відповідно до предмета договору (угоди про голосування, про розподіл прибутку тощо); (в) тривалим невизнанням корпоративних договорів судовою практикою, що спричинило їх укладення в юрисдикціях країн англо-американської та континентальної правових систем; (б) та ін. Вітчизняну модель корпоративних договорів, включаючи договори між акціонерами, віднесено до конвергентних;

систематизовано умови корпоративного договору, серед яких виокремлено: (а) умови, що впливають з організаційної складової корпоративних прав; (б) умови, що впливають із майнової складової корпоративних прав; (в) умови, спрямовані на попередження та/або вирішення конфліктних ситуацій та (г) умови «техніко-юридичного» характеру;

обґрунтовано господарсько-правовий характер відповідальності за порушення умов корпоративного договору, що має передбачати застосування до правопорушників господарських санкцій. Систему заходів відповідальності формують обмеження матеріального (відшкодування збитків, господарські санкції, компенсаційні виплати) та/або нематеріального (загальні та спеціальні оперативно-господарські санкції) характеру.

Удосконалено положення щодо:

поняття корпоративного договору в частині визначення його як домовленості учасників господарського товариства, що встановлює порядок та особливості реалізації ними корпоративних прав або утримання від їх реалізації та/або виконання ними обов'язків у ході організації діяльності (управління та

контролю) господарського товариства та в разі його реорганізації чи ліквідації з метою досягнення бажаних для його сторін правових та економічних результатів;

визначення предмета корпоративних договорів як дій щодо порядку та особливостей реалізації корпоративних прав та/або виконання обов'язків учасників товариства у ході організації та припинення діяльності товариства, а також бездіяльність у формі утримання від реалізації корпоративних прав;

правової характеристики корпоративного договору як багатостороннього, консенсуального та безвідплатного в частині його визначення як понаіменованого та такого, що не має ознак фідуціарності й акцесорності;

класифікації корпоративних договорів, за якою запропоновано відповідні критерії їх поділу: 1) за типом господарського товариства, у якому вони укладаються: (а) договори між акціонерами акціонерного товариства та (б) договори між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю; 2) за розміром часток учасників товариства: (а) договір між учасниками з однаковими (майже однаковими) розмірами часток у статутному капіталі: між мажоритарними учасниками; між міноритарними учасниками; (б) договір між учасниками з різними розмірами часток у статутному капіталі – сторонами такого договору можуть бути і мажоритарні, і міноритарні учасники товариства; 3) за характером умов, що можуть бути погоджені сторонами: (а) договори, що встановлюють порядок та особливості реалізації майнових корпоративних прав учасників товариства; (б) договори, що визначають порядок та особливості реалізації організаційних корпоративних прав учасників товариства; (в) договори, що встановлюють порядок та особливості реалізації майнових і організаційних корпоративних прав учасників товариства (змішаного характеру).

Дістали подальшого розвитку положення щодо:

дослідження інтересів зацікавлених осіб (інвесторів, кредиторів, потенційних учасників господарського товариства та ін.) та самого товариства, його органів та посадових осіб, які не можуть бути стороною такого договору при визначенні його умов; зокрема, обґрунтовано, що на формування умов корпоративного договору впливають не тільки безпосередні індивідуальні корпоративні інтереси його сторін, а й опосередковані інтереси в корпоративному секторі, носієм яких є названі вище особи;

порядку та особливостей врегулювання майнових та немайнових корпоративних прав учасників товариства в корпоративному договорі, зокрема, зазначено, що організаційні дії, що становлять предмет договору можуть носити активний (реалізація прав) та/або пасивний (утримання від реалізації прав) характер; доведено, що дії направлені на виконання обов'язків учасників товариства можуть передбачати встановлення нових обов'язків для сторін договору, деталізацію або обмеження існуючих;

виключності права учасників товариства бути стороною корпоративного договору, в частині обґрунтування неможливості визнання його стороною: (а) зацікавлених осіб (кредиторів, потенційних учасників); (б) представника за безвідкличною довіреністю, що виконує або забезпечує виконання зобов'язань учасника (акціонера) за корпоративним договором; (в) номінального держателя цінних паперів і довірчого управителя цінними паперами; (г) самого

господарського товариства, за винятком випадків набуття ним частки в порядку ст. 25 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та викупу акцій акціонерним товариством відповідно до розділу XII Закону України «Про акціонерні товариства»; (г) засновників товариства, до моменту його реєстрації та набуття ними статусу учасника;

можливості укладення корпоративного договору засновниками господарського товариства на етапі його створення в частині передбачення в ньому відкладальної умови, за якою момент набрання ним чинності, (а) збігатиметься в часі з державною реєстрацією товариства та набуттям засновниками статусу учасників товариства або (б) визначатиметься подією, що відбудеться після його державної реєстрації, наприклад, внесення вкладу всіма учасниками господарського товариства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення, висновки, рекомендації та інші результати дослідження можуть бути використані:

у науково-дослідницькій сфері – під час проведення досліджень для подальшої розробки проблем правового регулювання корпоративних договорів, їх типологізації та відносин, що вони опосередковують;

у нормотворчій діяльності – для вдосконалення національного корпоративного законодавства з питань правового регулювання поняття та предмета корпоративних договорів, визначення їх суб'єктного складу та змісту;

у навчальному процесі – у ході викладання навчальних курсів «Господарське право», «Корпоративне право», підготовки навчальної та навчально-методичної літератури (підручників, методичних рекомендацій);

у правозастосовній роботі – у процесі застосування норм вітчизняного законодавства щодо укладення, виконання, зміни та припинення корпоративних договорів, погодження їх умов та визначення суб'єктного складу сторін.

Пропозиції, сформульовані у дисертації щодо удосконалення чинного законодавства України стосовно правового регулювання корпоративних договорів в Україні, використані при підготовці матеріалів по фундаментальній науково-дослідній програмі «Дослідження проблем правового забезпечення інвестування інноваційної діяльності», що виконується науковим відділом загальних проблем формування та реалізації інноваційної політики Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України (Довідка б/н).

Окремі положення дисертаційної роботи, які стосуються практичного застосування положень законодавства про корпоративні договори під час вирішення спорів, використовуються в роботі Дніпровського регіонального відділення Національної школи суддів України при проведенні періодичного навчання суддів з метою підвищення рівня кваліфікації, а також при підготовці працівників апаратів місцевих судів Дніпропетровської, Кіровоградської та Запорізької областей (Довідка № 10-03/946а від 24.12.2020).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою, в якій висвітлено авторські пропозиції щодо обґрунтування господарсько-правової природи корпоративних договорів в Україні. Викладені в

дисертації наукові положення, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, отримані здобувачем самостійно.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційної роботи були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях, Інтернет-конференції та круглому столі, серед яких: II Міжнародна міжгалузєва конференція «Підтримка підприємництва та інноваційної економіки в праві ЄС, Литви та України» (м. Рига, 24 травня 2019 р.); Інтернет-конференція «Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві» (м. Харків, 26 лютого 2019 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку» (м. Харків, 2–3 серпня 2019 р.); круглий стіл «Стратегії розвитку Харківської області на період 2021-2027» (м. Харків, 23 січня 2020 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, фінанси, облік та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку» (м. Полтава, 5 березня 2020 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження відображено у 12 наукових публікаціях, з яких 6 статей опубліковано у наукових фахових періодичних виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, 5 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій, Інтернет-конференції, круглого столу.

Структура та обсяг дисертації зумовлені предметом, метою та завданнями дослідження. Дисертація складається з титульного аркушу, анотації, викладеної українською та англійською мовами, змісту, вступу, трьох розділів, які містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 212 сторінок, з них основного тексту – 176 сторінок. Список використаних джерел налічує 194 найменування і міститься на 19 сторінках. Додатки розміщено на 5 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, встановлено її зв'язок із науковими програмами, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, охарактеризовано методи наукового пізнання, використані в роботі, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію результатів дисертації, анонсовано структуру дисертації, зазначено її загальний обсяг.

Розділ 1 «Правове регулювання корпоративних договорів: історико-порівняльний аналіз» присвячено дослідженню історії розвитку вітчизняного господарсько-правового регулювання корпоративних відносин та особливостей становлення інституту корпоративних договорів у провідних країнах світу та в Україні. Розглянуто світові моделі корпоративних договорів, охарактеризовано вітчизняну модель. Розділ складається з двох підрозділів.

У **підрозділі 1.1 «Розвиток господарсько-правового регулювання корпоративних договорів в Україні: історичний аспект та сучасний стан»** досліджено історію розвитку вітчизняного корпоративного сектору, охарактеризовано складний шлях від зародження за імперських часів, його

існування в умовах радянської комуністичної парадигми політичного та економічного розвитку, за якої корпоратизація фактично була заморожена більше ніж на 70 років, і до здобуття Україною незалежності, із чим пов'язується новітній етап розвитку корпоративного сектору, який фактично формувався з нуля. Наведений складний шлях розвитку корпоративного сектору в сукупності історичних економіко-політичних та правових умов спричинив суперечливе ставлення до інституту корпоративних договорів та його запізнилу імплементацію у вітчизняне корпоративне законодавство.

Наголошено на неоднозначності розуміння природи та завдань корпоративного договору, що мала місце до його імплементації у вітчизняне правове поле та призвела до формування негативної судової практики щодо визнання їх дійсності. Серед ключових тогочасних позицій судів до тлумачення окремих аспектів правового регулювання корпоративних відносин, загалом, та інституту корпоративного договору, зокрема, виділено встановлення «монополії»: (а) імперативного регулювання корпоративних відносин; (б) вітчизняного законодавства на регулювання корпоративних відносин; (в) вітчизняної судової юрисдикції для розгляду корпоративних спорів, що впливають із корпоративного управління та пов'язані з діяльністю господарських товариств, зареєстрованих в Україні.

Здійснено періодизацію розвитку інституту корпоративних договорів в Україні, етапами якого є: (а) становлення корпоративної форми ведення господарської діяльності (19.09.1991-17.09.2008) – «попередній етап»; (б) правового усвідомлення інституту корпоративного договору в Україні (17.09.2008-23.03.2017) – «етап становлення»; (в) етап нормативно-правового закріплення інституту корпоративних договорів в Україні (23.03.2017-17.06.2018) – «інституційний етап» та (г) етап формування правозастосовної практики щодо використання корпоративного договору як засобу регулювання корпоративних відносин (17.06.2018 – по сьогодні) – «правозастосовний етап».

Підрозділ 1.2 «Зарубіжний досвід законодавчого регулювання відносин, що складаються при укладенні та виконанні корпоративних договорів» присвячено порівняльно-правовому дослідженню розвитку інституту корпоративних договорів у провідних країнах світу, на основі якого вдосконалено існуючі наукові підходи до класифікації світових моделей корпоративних договорів.

Обґрунтовано виправданість виокремлення моделей англо-американської та континентальної правових сімей, але наголошується на відсутності моделеутворювальних ознак у корпоративних систем релігійної, звичаєвої та соціалістичної правових сімей. На основі цього запропоновано класифікувати моделі корпоративних договорів за критерієм їх походження на первісну, похідну та конвергентну. Обґрунтовано конвергентність вітчизняної моделі корпоративних договорів.

Визначено особливості англо-американської (первісної), континентальної (похідної) та конвергентної правових моделей корпоративних договорів. Англо-американська (первісна) модель характеризується: (а) історичними особливостями конфронтації акціонерів товариства з виконавчими органами; (б) прецедентним правом; в) дворівневою американською системою законодавства

та британською доктриною приватного характеру відносин сторін договору. Характерними особливостями континентальної моделі корпоративних договорів встановлено: (а) рецепцію практичного досвіду укладання та виконання зазначених договорів країн англо-американської правової сім'ї; (б) відсутність спеціального нормативно-правового регулювання інституту корпоративних договорів, що пов'язано з їх тлумаченням як цивільно-правових договорів зобов'язального характеру; (в) мінімальна практика застосування корпоративного договору, предметом якого є питання корпоративного управління, у деяких країнах такі договори визнаються нікчемними, такими, що порушують публічний порядок.

Досліджено наднаціональне законодавство ЄС щодо корпоративних договорів, особливу увагу звернено на положення Європейського модельного акта про компанії («European Modern Company Act», ЕМСА).

Розділ 2 «Господарсько-правова природа корпоративних договорів в Україні» містить дослідження системи інтересів, що визначають сукупність умов корпоративного договору, обґрунтовано їх правову природу та здійснено їх правову характеристику. Розділ складається з двох підрозділів.

У підрозділ 2.1 «Корпоративний договір як правовий засіб досягнення балансу інтересів у сфері корпоративного управління» здійснено теоретичний аналіз феномену корпоративного управління як міжгалузевої категорії та об'єкта регулюючого впливу корпоративного договору. Розглянуто широкі (системно-інституційний, процесний) та вузькі (функціональний, об'єктний) підходи до його визначення. Обґрунтовано виправданість застосування вузьких підходів для здійснення господарсько-правових досліджень корпоративного управління. Наголошено, що метою корпоративного управління є реалізація та захист *інтересів* учасників товариства, пошук компромісів між інтересами власників, управлінців, працівників, кредиторів, контрагентів, споживачів та ін.

Досліджено залежність корпоративного інтересу та корпоративних прав, зроблено висновок про їх змістову спорідненість, що свідчить про можливість наявності зазначеного інтересу лише в осіб, що володіють корпоративними правами. Здійснено розмежування категорій «корпоративний інтерес» та «інтереси в корпоративній сфері» на основі їх приналежності відповідним учасникам відносин у корпоративній сфері. Носієм корпоративних інтересів може бути лише учасник товариства як власник корпоративних прав, інтереси самого товариства, його органів, засновників та потенційних учасників запропоновано визначити як інтереси в корпоративній сфері.

Серед корпоративних інтересів учасників товариства, що зумовлюють виникнення, зміну чи припинення договірних корпоративних відносин, виокремлено а) економічні та б) правові, серед останніх виділено: 1) пов'язані з діяльністю товариства та 2) пов'язані з припиненням його діяльності.

Обґрунтовуючи специфічну природу корпоративного договору, звернено увагу на особливу роль інтересів а) зацікавлених осіб та б) самого товариства і його органів для визначення змісту договору та його окремих умов. Зазначені суб'єкти не мають права виступати стороною такого договору, але їх інтерес має бути врахований сторонами при погодженні окремих його умов. На підставі зазначеного

виокремлено та охарактеризовано безпосередні та опосередковані інтереси в корпоративній сфері, що здійснюють вплив на зміст корпоративного договору. Щодо безпосередніх інтересів указано, що: а) їх носії не можуть бути сторонами досліджуваного договору; б) вони не є корпоративними, оскільки їх носії не мають корпоративних прав; в) зацікавленість у вигідності окремих умов корпоративного договору (особливо щодо порядку ліквідації чи реорганізації господарського товариства) для носіїв опосередкованих інтересів продиктована необхідністю захисту їх власних прав та інтересів.

Підрозділ 2.2 «Господарсько-правова природа корпоративних договорів, їх характеристика та класифікація» містить обґрунтування *системної* та *змістової* спорідненості корпоративного та господарського права. Зроблені висновки дали змогу визначити місце інституту корпоративного договору в системі права України як складової корпоративного права, яке, у свою чергу, як підгалузь виокремлюється із системи господарського права України.

Проаналізовано законодавчу концепцію господарських договорів, наголошено на її несистемному та недосконалому характері, зроблено висновок про необхідність її оновлення відповідно до викликів сучасної системи господарювання. На підставі аналізу загальноприйнятих ознак господарських договорів (особливий суб'єктний склад, спрямованість на забезпечення господарської діяльності учасників господарських відносин, поєднання в господарському договорі майнових та організаційних елементів, обмеження договірної свободи з метою захисту загальногосподарських інтересів) обґрунтовано господарсько-правову природу корпоративного договору та визначено його як невиробничий, організаційний господарський договір з факультативним майновим компонентом.

У межах дослідження доктринальних підходів до визначення корпоративних договорів наголошено на концептуальній їх проблемі – відсутності панівної договірної концепції при визначенні корпоративного договору, що дало підстави дослідити та розкрити змішану угодницько-актову теорію договорів як визначальну при формуванні поняття корпоративного договору. У межах цієї теорії корпоративний договір розглядається як спільна взаємоузгоджена домовленість його сторін, спрямована на фіксацію та збереження їх волевиявлення, на регулювання їхньої власної поведінки, завдяки чому встановлюється необхідний правовий результат.

Досліджено законодавчі дефініції корпоративних договорів в Україні, згідно з якими критично схарактеризовано підхід нормотворців до визначення: (а) суб'єктного складу корпоративних договорів та (б) їх предмета. Запропоновано відповідні зміни до чинного законодавства, що усунуть окреслені неузгодженості.

Здійснено характеристику загальних ознак корпоративного договору, що дала можливість схарактеризувати його як понаіменований, багатосторонній, консенсуальний, взаємоузгоджений, безвідплатний і такий, що не має ознак фидуціарності та акцесорності. Серед спеціальних ознак корпоративного договору виокремлено – особливий суб'єктний склад, відносну конфіденційність, невиробничий організаційно-господарський характер з факультативною

майновою компонентою, що визначає особливість його предмета та умов; специфічність системи інтересів сторін договору та особлива роль інтересів зацікавлених осіб і самого товариства в ході погодження його умов сторонами.

На основі проведеної видової класифікації корпоративних договорів вирішено питання про характер співвідношення понять «корпоративний договір», «акціонерний договір (договір між акціонерами)» та «договір про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю». Актуалізація цього питання пов'язана з непослідовністю реформування законодавства щодо формалізації корпоративних договорів, етапи якого описані в підрозділі. Акцентовано увагу на необхідності визначення категорії «корпоративний договір» базовою (загальною) для названих вище договорів.

Розділ 3 «Корпоративний договір як засіб правового регулювання корпоративних відносин» присвячено теоретичним дослідженням предмета корпоративного договору та систематизації його умов. Визначено суб'єктний склад та подано практичні рекомендації щодо змісту корпоративного договору, особливостей його укладення, виконання, зміни та припинення. Приділено увагу питанням господарсько-правової відповідальності сторін. Розділ містить 2 підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Предмет, зміст та сторони корпоративного договору як засобу регулювання корпоративних відносин» розглянуто особливості предмета корпоративних договорів та його суб'єктного складу.

Аналіз законодавчих підходів до формулювання предмета корпоративних договорів дав можливість виокремити основні принципи, яким він має відповідати, особливу увагу серед яких звернено на необхідність відображення організаційного характеру відносин, що опосередковуються корпоративним договором, та роль майнових корпоративних прав, на які спрямовані організаційні відносини сторін такого договору. Дослідження широкого та вузького підходів до визначення предмета корпоративних договорів дає підстави визначити обґрунтованість вузького підходу, за яким їх предмет включає лише дії щодо реалізації корпоративних прав, тоді як широкий підхід, включаючи до предмета самі корпоративні права, нівелює правову ідентичність корпоративного договору, підміняючи його договором, при реалізації якого проявляється оборотоздатність таких прав, – договором купівлі-продажу.

Серед умов корпоративного договору виділено такі: (а) організаційного характеру, що стосуються питань корпоративного управління, визначення та зміни напрямів діяльності товариства, щодо особливостей реалізації права на інформацію та ін.; (б) майнового характеру, що регулюють особливості розподілу прибутку товариства та періодичність і строки виплати дивідендів, порядок і правила додаткового фінансування товариства, порядок розпорядження частками та ін.; (в) умови, що передбачають способи вирішення конфліктних безвихідних ситуацій між учасниками товариства: (1) із залученням третьої особи; (2) без залучення третьої особи; (г) умови «техніко-юридичного» характеру (визначення термінів, умови щодо конфіденційності, внесення змін та відповідальності тощо).

Дослідження суб'єктного складу сторін корпоративного договору спрямовані на обґрунтування виключності права учасників товариства виступати

стороною такого договору. Обґрунтовано неможливість визнання стороною корпоративних договорів: (а) кредиторів; (б) потенційних учасників товариства; (в) представника за безвідкличною довіреністю, що виконує або забезпечує виконання зобов'язань учасника (акціонера) за корпоративним договором; (г) довірчого управителя; (д) утримувача цінних паперів; (е) самого товариства та його органів, а також (ж) засновників товариства, до моменту його реєстрації та набуття ними статусу учасника.

Наголошено на неможливості ототожнення договору між акціонерами та договору між ними та кредиторами товариства, укладення якого передбачено ч. 8 ст. 26-1 Закону України «Про акціонерні товариства», серед критеріїв їх розмежування виокремлено: відмінність суб'єктного складу, предмета й цілей укладення.

Звернено увагу на те, що корпоративне законодавство не містить: (а) вказівок стосовно того, що всі учасники товариства мають укласти корпоративний договір, чи (б) обмежень щодо кількості таких договорів у межах одного товариства. За таких умов між учасниками може бути укладено: один і більше корпоративний договір; договір, у якому братимуть участь усі учасники товариства, їх більшість або окремі особи; декілька «паралельних» договорів одночасно однією особою.

Підрозділ 3.2 «Порядок укладання, виконання та припинення корпоративного договору» присвячено теоретико-практичним питанням використання корпоративного договору як засобу регулювання відносин між учасниками товариства щодо особливостей реалізації їх корпоративних прав.

Досліджено специфіку укладення корпоративних договорів, з'ясовано з якого моменту функціонування товариства учасники можуть реалізувати своє право на укладення такого договору. Визначено особливості укладення договору та зміни його умов у разі зміни суб'єктного складу учасників господарського товариства, наголошено на необхідності погодження умов вступу до корпоративного договору нових учасників товариства на етапі його укладення. Можливість реалізації права нового учасника товариства стати стороною корпоративного договору може бути реалізована шляхом (а) укладення договору про приєднання до корпоративного договору або (б) направлення на ім'я всіх сторін договору заяв (листів) у довільній формі про бажання приєднатися до корпоративного договору, така пропозиція має бути акцептована всіма учасниками – сторонами укладеного корпоративного договору. Ставши стороною корпоративного договору, новий учасник має право ініціювати внесення змін у корпоративний договір, які відповідно до ч. 1 ст. 651 Господарського кодексу України (далі – ГК України) допускаються лише за згодою сторін.

Детальному аналізу піддана спеціальна ознака конфіденційності корпоративного договору, встановлено її двоєдиний характер: (а) щодо змісту договору та (б) щодо факту його укладення. Досліджено законодавчо передбачені винятки, щодо яких не застосовується вимога конфіденційності корпоративних договорів.

Обґрунтовано господарсько-правовий характер відповідальності, що настає за порушення корпоративних договорів. Встановлено та доведено зв'язок між

типологізацією умов корпоративного договору (*організаційні та майнові*) та характером відповідальності за їх порушення. Зокрема, застосування заходів відповідальності матеріального характеру (відшкодування збитків, штрафні санкції та виплата компенсації) ефективно при порушенні умов корпоративного договору, що впливають із майнової складової корпоративних прав, тоді як нематеріальні заходи відповідальності (оперативні-господарські санкції загального та спеціального характеру) є більш ефективними при порушенні умов, що витікають з організаційної компоненти корпоративних прав учасників товариства.

Наголошено на складності доведення причинно-наслідкового зв'язку між порушенням корпоративного договору і розміром збитків та господарських санкцій, що свідчить на користь ефективності застосування саме компенсаційних виплат як обмежень матеріального характеру в ході застосування господарсько-правової відповідальності за порушення умов корпоративного договору.

Серед підстав припинення корпоративних договорів виділено: (а) завершення строку; (б) належне виконання, якщо корпоративний договір укладався з метою визначення особливостей реалізації певного права, що було реалізоване; (в) ліквідацію господарського товариства; (г) згоду сторін; (г) рішення суду; (д) втрату однією чи декількома сторонами корпоративних прав, що унеможлиблює подальше виконання його умов.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило здійснити теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, яке полягало в обґрунтуванні господарсько-правової природи корпоративних договорів як правового засобу регулювання корпоративних відносин; оновленні теоретико-правових положень та розробленні пропозицій щодо їх правового регулювання. На підставі проведеного дослідження сформульовані такі основні висновки.

1. На основі загальноприйнятого підходу до класифікації світових моделей за підставою їх віднесення до правових сімей, у межах яких вони сформувалися, виокремлюються англо-американська та континентальна моделі корпоративних договорів. Їх виділення здійснюється на основі історичних, економічних, соціальних та правових передумов та особливостей, які, власне, і формують унікальність зазначених вище моделей. Систему правових особливостей формують нормативні, суб'єктні та функціональні ознаки моделей корпоративних договорів у світі. Доведено необґрунтованість виокремлення моделей корпоративних договорів релігійної та звичаєвої правових сімей, а також сім'ї соціалістичних правових систем, оскільки країни названих правових систем формують свої корпоративні системи з урахуванням провідного досвіду країн англо-американської та континентальної правових сімей, тому особливості інститутів корпоративного сектору, у тому числі корпоративного договору, не мають унікального, моделеутворювального характеру, а лише наслідують риси інститутів унікальних правових моделей.

2. За підставою походження моделей корпоративних договорів запропоновано виділяти: (а) первісну (англо-американську); (б) похідну (континентальну) та (в) конвергентну моделі корпоративних договорів. Під конвергентною моделлю слід розуміти таку модель корпоративних договорів, що сформувалася на основі рецепції досвіду як англо-американської, так і континентальної моделі, поєднавши в собі їх риси й адаптувавши їх до історичних економіко-правових особливостей правової системи відповідної країни. Попри історичну належність правової системи нашої країни до континентальної правової сім'ї, зародження інституту корпоративних договорів відбувалося під значним впливом корпоративного досвіду англо-американських країн, що дає підстави визначити вітчизняну модель корпоративних договорів як конвергентну.

3. Корпоративні інтереси та корпоративні права мають змістову спорідненість. Носієм корпоративного інтересу може бути лише особа, що володіє корпоративними правами – учасник господарського товариства. Запропоновано інтереси товариства, його органів, посадових осіб, а також засновників (до моменту набуття корпоративних прав) визначати як інтереси в корпоративній сфері. Корпоративний інтерес та інтерес у корпоративній сфері не є тотожними поняттями та співвідносяться як частина і ціле, тобто корпоративні інтереси є групою інтересів у корпоративній сфері, виокремленою відповідно до їх носіїв – учасників господарського товариства.

4. Індивідуальні корпоративні інтереси сторін корпоративного договору, які є передумовою виникнення, зміни чи припинення договірних корпоративних відносин класифікуються на економічні (інтерес в отриманні стабільно зростаючого прибутку, інтерес забезпечення цілісності капіталу та ін.) та правові, до останніх належать інтереси, пов'язані з: (а) діяльністю товариства (інтерес попередження корпоративних конфліктів та спорів, інтерес збереження цілісності господарського товариства та ін.) та (б) припиненням діяльності товариства (інтерес щодо забезпечення здійснення ліквідації чи реорганізації на максимально вигідних для учасника умовах, інтерес збереження ділової репутації суб'єктом господарювання в разі реорганізації господарського товариства та ін.). Установлено, що на визначення умов корпоративних договорів впливають не лише безпосередні індивідуальні корпоративні інтереси, а й опосередковані інтереси в корпоративному секторі, зокрема, йдеться про інтереси зацікавлених осіб – інвесторів, кредиторів, потенційних учасників господарського товариства (наприклад, інтерес кредиторів до наявності уставного капіталу товариства на випадок необхідності стягнення його боргу та ін.) та загальний інтерес господарського товариства в ході укладання корпоративних договорів (інтерес збереження високого рівня зайнятості на підприємстві тощо).

5. Корпоративний договір, як господарсько-правовий організаційний договір з факультативним майновим компонентом, характеризується особливим суб'єктним складом – його сторонами можуть виступати лише учасники господарського товариства; своєрідним предметом, що визначає специфіку реалізації корпоративних прав учасників товариства, та двоєдиною метою укладання, за якою корпоративний договір, з одного боку, спрямований на

забезпечення ефективної реалізації корпоративних прав сторін, а з іншого – покликаний забезпечувати господарську діяльність товариства в цілому.

6. Сукупність загальних характеристик свідчить, що корпоративний договір є понаіменованим, багатостороннім, консенсуальним, взаємоузгодженим, безвідплатним і таким, що не має ознак фідучіарності та акцесорності. Серед спеціальних ознак корпоративного договору виокремлено такі: особливий суб'єктний склад, відносну конфіденційність, організаційно-господарський характер з факультативним майновим компонентом, що може визначати особливість його предмета й умов; специфічність системи інтересів сторін договору та особливу роль інтересів третіх осіб і самого товариства в ході погодження сторонами його умов.

7. Аксіологічне публічно-приватне значення корпоративного договору як правового інструменту регулювання корпоративних відносин між носіями корпоративних прав (учасниками господарського товариства) та інструменту здійснення опосередкованого впливу на реалізацію інтересів у корпоративній сфері осіб, що не мають корпоративних прав (господарське товариство, його органи чи зацікавлені особи (кредитори), полягає в: попередженні корпоративних конфліктів між учасниками товариства, акціонерами, ними та органами товариства чи самим товариством та його контрагентами (кредиторами); забезпеченні системної, ефективної діяльності господарського товариства; збільшенні прибутків товариства, збереженні інвестицій засновників; забезпеченні стабільності функціонування корпоративного сектору та підвищення його інвестиційної привабливості.

8. Предмет корпоративного договору: (а) має відбивати організаційно-господарську природу корпоративного договору та повинен відображати наявність майнового компоненту у разі його наявності; (б) включає дії щодо організації (у т.ч. управління, контролю) діяльності товариства, його реорганізації та ліквідації; (в) може стосуватися майнових та немайнових корпоративних прав учасників, а також їх обов'язків (г) припускає як активний, так і пасивний характер взаємоузгоджених дій його сторін – реалізація дій або утримання від них. Предмет корпоративних договорів не може включати в себе положення: (а) щодо відчуження всього обсягу корпоративних прав чи їх частини; (б) що суперечать положенням статуту чи імперативно визначеним нормам законодавства; (в) про появу нових корпоративних прав та обов'язків; (г) за якими установлюється обов'язок учасників забезпечити голосування згідно з вказівками органів управління товариством.

9. Обґрунтовано, що відповідно до чинного законодавства слід визнати виключне право учасників (акціонерів) господарських товариств виступати стороною корпоративного договору (вузкий підхід до трактування його суб'єктного складу). Доведено, що його стороною не можуть виступати: зацікавлені особи (кредитори, потенційні учасники); представник за безвідкличною довіреністю, що виконує або забезпечує виконання зобов'язань учасника (акціонера) за корпоративним договором; номінальний держатель цінних паперів, довірчий управитель цінними паперами, а також засновники товариства до моменту його реєстрації та набуття ними статусу учасника. За загальним

правилом господарське товариство також не може бути стороною корпоративного договору, за винятком випадків набуття ним частки в порядку ст. 25 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та викупу акцій акціонерним товариством відповідно до розділу XII Закону України «Про акціонерні товариства».

10. Корпоративний договір набуває юридичної сили з моменту реєстрації господарського товариства та набуття його учасниками корпоративних прав. Засновники до моменту реєстрації господарського товариства можуть лише висловити бажання укласти корпоративний договір, попередньо погодити його умови або укласти корпоративний договір з відкладальною умовою, за якою момент набрання ним чинності: (а) збігатиметься в часі з державною реєстрацією товариства або (б) визначатиметься після неї, наприклад, із моменту внесення вкладу всіма учасниками товариства.

11. Відповідальність, що настає за порушення умов корпоративного договору, має господарсько-правовий характер та повинна передбачати застосування до правопорушників господарських санкцій, передбачених ч. 2 ст. 217 ГК України. Встановлено та обґрунтовано зв'язок між типологізацією умов корпоративного договору (організаційні та майнові) та характером відповідальності, що настає за їх порушення. Зокрема, застосування заходів відповідальності матеріального характеру (відшкодування збитків, штрафні санкції та виплата компенсації) ефективно при порушенні умов корпоративного договору, що впливають із майнової складової корпоративних прав, тоді як нематеріальні заходи відповідальності (оперативно-господарські санкції загального та спеціального характеру) є більш ефективними при порушенні умов, що впливають з організаційної компоненти корпоративних прав учасників товариства. Необхідно враховувати складність доведення розміру збитків/штрафних санкцій та обґрунтування причинно-наслідкового зв'язку між їх розміром та наслідками порушень умов корпоративного договору, що призводить до неефективності зазначених заходів господарсько-правової відповідальності. Доцільно виокремлювати компенсаційні виплати як самостійний вид відповідальності за порушення умов корпоративного договору. Поряд із загальними оперативно-господарськими санкціями, визначеними ст. 236 ГК України, виділяються спеціальні – позбавлення права голосу на загальних зборах на визначений час та позбавлення права отримання дивідендів (прибутку) за визначений період. Ураховуючи суттєвість цих обмежень, застосування вказаних оперативно-господарських санкцій виходить із певних принципів, зокрема, вони мають: базуватися на попередній згоді сторони на обмеження цих прав, про що свідчитиме погодження зазначеного положення в умовах укладеного договору; бути співмірними із наслідком порушення стороною умов договору; чітко визначати строк.

Розроблені науково-обґрунтовані пропозиції сприятимуть вдосконаленню чинного законодавства у сфері укладення, зміни та припинення корпоративних договорів, що поліпшить практику їх застосування та врівноважить корпоративні відносини в господарських товариствах.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях України

1. Nikolenko M. O. Evolution of Legal Regulation of Corporate Agreement in Domestic Legal System. *Право та інноваційне суспільство*. 2018. № 1 (10). С. 39–43. URL: http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Nikolenko_10.pdf
2. Ніколенко М.О. Становлення правового регулювання корпоративних договорів в Україні. *Право та інновації*. 2019. № 2 (26). С. 41–47.
3. Ніколенко М. О. Господарсько-правове дослідження світових моделей корпоративних договорів. *Держава та регіони*. 2019. № 3. С. 91–97.
4. Ніколенко М. О. Господарсько-правова природа корпоративного договору як засобу регулювання корпоративних відносин. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 4 (29). С. 75–79.
5. Ніколенко М. О. Система корпоративних інтересів, що реалізуються при укладанні корпоративного договору. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2020. № 42. С. 78–81.
6. Ніколенко М. О. Предмет корпоративних договорів: актуальні господарсько-правові підходи до визначення. *Право та інновації*. 2020. № 1 (29). С. 46–52.

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави

7. Nikolenko M. O. The role of corporate interest in the formation of corporate agreement institute. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 6 (Vol. 1). С. 302–305.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Nikolenko M. Prerequisites for the providing of contractual regulation of corporate relations in Ukraine: analysis of the legal framework and jurisprudence. *Support for entrepreneurship and innovation economy in the EU, Latvia and Ukraine law: II International Intersectoral Conference*. Riga: Baltic International Academy. 2019. P. 17–22.
9. Ніколенко М. О. До питання правового регулювання корпоративних договорів в Україні. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві* : зб. наук. пр. за матеріалами Інтернет-конференції (м. Харків, 26 лютого 2019 р.) / редкол. С. В. Глібко, А. М. Любчич, О. О. Дмитрик. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 94–99.
10. Ніколенко М. О. Нормативно-правове регулювання корпоративного договору крізь призму положень Європейського Модельного акта про компанії (EMSA): актуальні підходи. *Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку*: Міжнародна науково-

практична конференція (м. Харків, 2–3 серпня 2019 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 57–59.

11. Ніколенко М. О. Корпоративне управління як інституційне середовище функціонування корпоративного договору. *Стратегії розвитку Харківської області на період 2021–2027*: зб. наукових праць за матеріалами круглого столу (м. Харків, 23 січня 2020 р.). 2020. С. 98–102.

12. Ніколенко М. О. До питання розмежування договорів між акціонерами та договорів, що укладаються між ними та кредиторами товариства в порядку ч. 8 ст. 26-1 Закону України «Про акціонерні товариства». *Економіка, фінанси, облік та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку*: зб. тез та доповідей Міжнародної наук.-практ. конф. у 5 ч. (м. Полтава, 5 березня 2020 р.). 2020. Ч. 5. ЦФЕНД. С. 38–40.

АНОТАЦІЯ

Ніколенко М. О. Господарсько-правове регулювання корпоративних договорів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. – Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України», Київ, 2021.

Дисертацію присвячено проблемам господарсько-правового регулювання корпоративних договорів в Україні, визначенню їх природи, поняття, змісту та суб'єктного складу. У роботі досліджено історичні аспекти розвитку інституту корпоративних договорів в Україні та світі. Виокремлено та обґрунтовано світові моделі корпоративних договорів, визначено особливості вітчизняної моделі.

Детально проаналізовано систему інтересів у корпоративній сфері, що безпосередньо та опосередковано впливають на зміст корпоративного договору та визначають його завдання та цілі. Обґрунтовано господарсько-правову організаційну природу корпоративного договору, визначено його поняття та схарактеризовано сукупність загальних та спеціальних ознак.

Окрему увагу звернено на особливості визначення предмета корпоративних договорів як єдиної їх істотної умови, систематизовано сукупність умов, що формують зміст досліджуваного договору, подано практичні рекомендації щодо його укладення. Окреслено коло суб'єктів, що мають право виступати стороною корпоративного договору.

Докладно проаналізовано особливості укладення, виконання, зміни та припинення корпоративних договорів. Досліджено специфіку господарсько-правової відповідальності сторін корпоративного договору. Подано практичні рекомендації щодо застосування до порушників господарських санкцій.

За результатами проведеного дослідження оновлено теоретико-правові положення щодо укладення корпоративних договорів; на основі критичного аналізу положень законодавства, що регулює порядок їх укладення, внесено пропозиції для вдосконалення механізму їх регулювання.

Ключові слова: корпоративний договір, договір між акціонерами, господарські товариства, корпоративний інтерес, учасник товариства, предмет договору, сторони договору.

АННОТАЦІЯ

Николенко М. А. Хозяйственно-правовое регулирование корпоративных договоров. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право; хозяйственно-процессуальное право. – Государственное учреждение «Институт экономико-правовых исследований имени В.К. Макутова Национальной академии наук Украины», Киев, 2021.

Диссертация посвящена проблемам хозяйственно-правового регулирования корпоративных договоров в Украине, определению их природы, понятия, содержания и субъектного состава. В работе исследованы исторические аспекты развития института корпоративных договоров в Украине и мире. Выделены и обоснованы мировые модели корпоративных договоров, определены особенности отечественной модели.

Детально проанализирована система интересов в корпоративной сфере, которые непосредственно и косвенно влияют на содержание корпоративного договора и определяют его задачи и цели. Обосновано хозяйственно-правовую организационную природу корпоративного договора, определены его понятия и охарактеризована совокупность его общих и специальных признаков.

Особое внимание обращено на особенности определения предмета корпоративных договоров как единственного их существенного условия, систематизирована совокупность условий, формирующих содержание исследуемого договора, даны практические рекомендации касательно его заключения. Очерчен круг субъектов, имеющих право выступать стороной корпоративного договора.

Детально проанализированы особенности заключения, исполнения, изменения и прекращения корпоративных договоров. Исследованы особенности хозяйственно-правовой ответственности сторон корпоративного договора. Даны практические рекомендации по применению к его нарушителям хозяйственных санкций.

По результатам проведенного исследования обновлены теоретико-правовые положения по заключению корпоративных договоров, на основе критического анализа положений законодательства, регулирующего порядок их заключения, внесены предложения по совершенствованию механизма их регулирования.

Ключевые слова: корпоративный договор, договор между акционерами, хозяйственные общества, корпоративный интерес, участник общества, предмет договора, стороны договора.

Nikolenko M. O. Economic and legal regulation of corporate agreements. - Qualification research with manuscript copyright.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.04 – Economic Law; Economic Procedural Law. – State organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to the problems of economic and legal regulation of corporate agreements in Ukraine, to the definition of its nature, concept, content and subject composition. The purpose of the dissertation is to substantiate the economic and legal nature of corporate agreements as a mechanism for regulating the relations between company members regarding the order and peculiarities of the theirs corporate rights exercising.

The paper deals with historical aspects of the development of the corporate agreements institute in Ukraine and all over the world. The world models of corporate agreements are singled out and substantiated, the peculiarities of the domestic model are determined.

The system of interests in the corporate sphere has been analysed particularly, they directly and indirectly influence the content of the corporate agreements and define its goal. The author substantiates the economic and legal organizational nature of the corporate agreement, defines its concept and characterizes the set of its general and special features.

Particular attention was paid to the peculiarities of defining the subject matter of corporate agreements as its sole essential condition. The systematic set of conditions that forming the content of the contract has been studied. Practical recommendations for its conclusion have been given. The circle of subjects entitled to act as a party to a corporate agreement is outlined.

The details of conclusion, execution, change and termination of corporate agreements have been studied. The peculiarities of economic and legal liability of the parties to the corporate agreement are investigated. Practical recommendations are given on the application of economic sanctions to violators.

According to the results of the research, the theoretical and legal provisions concerning the conclusion of corporate agreements were updated. The dissertation contain the proposals to improve the legislation provisions on corporate agreements.

Keywords: corporate agreement, contract between shareholders, business companies, corporate interest, shareholder, subject matter of the contract, parties to the contract.

Наклад 110. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 09.04.2021. Замовлення 143.

*Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.*

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (098) 455-41-17
E-mail: lesya3000@ukr.net